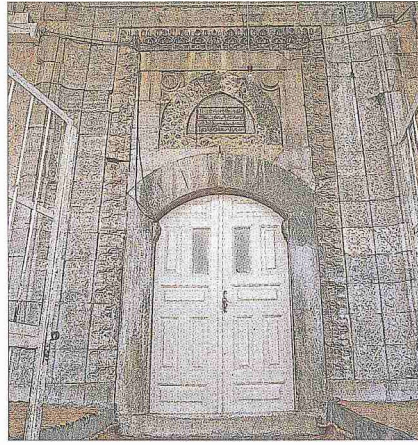

malık, dikdörtgen planlı ve üç kubbeli ılık-ılık ile kubbeli sıcaklık bölümlerinden oluşur. Sıcaklıkta orta mekân sekizgen olup dört yönde eyvanlıdır. İki yanda çok derin tutulan kubbeli birer eyvan daha vardır. Bu eyvanların iki yanına kubbeli dört halvet hücresi yerleştirilmiştir. Gön Hanı 936 (1529-30) yılında Pîrî Mehmed Paşa tarafından yaptırılmıştır. Bugün Vakıflar Çarşısı olarak adlandırılan yapının yalnızca sivri kemerli taçkapısı orijinalliğini koruyabilmiştir. Ulucaminin bitişiğinde yer alan ve kapısı üzerindeki kitâbesine göre Şâban 900 (Mayıs 1495) tarihinde Halil Bey tarafından inşa ettirilen üç katlı yapının Ramazanoğulları Sarayı'nın harem dairesi olduğu kabul edilmektedir. 16 × 10 m. ölçülerindeki yapının zemini kesme taş, üst katları tuğladır. Kuzeyinde yer alan ve Tuz Hanı olarak da adlandırılan, 903 (1497-98) yılına tarihlenen yapı muhtemel sarayın selâmlık dairesidir. Üzeri toprak damla örtülü yapının yanında yalnızca sıcaklık bölümü günümüze ulaşmış hamam ve kare planlı kubbeli bir mescid vardır.

Tarsus'ta Eskicami XIV. yüzyıl sonları-XV. yüzyıl başlarında kiliseden camiye çevrilmiş, yapıya minare ve mihrap eklenmiştir. Tarsus Ulucamii, 987'de (1579) III. İbrâhim Bey tarafından inşa ettirilmiştir. Mihraba paralel üç nefli yapının önünde kubbeli revaklı bir avlu vardır. Avlu taçkapısı siyah-beyaz taş işçiliğiyle dikkat çekicidir. Ulu-cami bitişiğinde yer alan Kırkkasık Bedesten'i'nin inşa tarihi bilinmemekte, bundan dolayı ulucami ile birlikte yapıldığı kabul edilmektedir. Dikdörtgen planlı yapıda orta alan beş kubbe ile, çevredeki dükkânlar ise beşik tonozla örtülüdür. Tarsus'ta 964'te (1557) Kubâd Paşa tarafından yaptırılan Kubad Paşa Medresesi kesme taş-tan inşa edilmiş olup dikdörtgen bir avlu etrafında iki eyvanlı olarak düzenlenmiştir. Kapı karşısındaki ana eyvan kubbe, odalar ise çapraz ve beşik tonozlarla örtülüdür. Yakın zamanda tamir gören yapı 1970 yılından itibaren müze olarak kullanılmaktadır. Mahmud Paşa'nın vakfından olduğu belirtilen Eski Hamam'ın inşa tarihi belli değildir. Harap durumda olan yapıda sıcaklık bölümünün dört eyvanlı olduğu bilinmektedir. Ceyhan ilçe merkezine 14 km. mesafede eski Halep kervan yolu üzerinde bulunan Kurtkulağı Köyü Camii kitâbesinden anlaşıldığına göre 1010 (1601-1602) yılında Haydar Ağa tarafından yaptırılmıştır. Eser, kuzey-güney doğrultusunda yerleştirilmiş iki kubbeli dikdörtgen planlı cami mekânı ile bunun doğusunda yer alan çapraz tonoz örtülü ve sivri kemer-

Adana'da Akçamescidi'nin taçkapısı

li açıklıklı eyvandan oluşan yazlık mescidden meydana gelmektedir. Eyvanın önü avlu olarak düzenlenmiştir. Kuzeydoğu köşesinde avlu girişi ve kare kaideli silindirik gövdeli bodur minare yer almaktadır. Haydar Ağa bu köyde bir de namazgâh yaptırmıştır. Ayrıca Karaisalı ilçesinin Kızıldağ yaylasında Pîrî Mehmed Paşa tarafından inşa edilen cami, medrese ve imaret biriminden imaret günümüze ulaşmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Sibel Öztunç, *Adana Ramazanoğulları ve Osmanlı Devri Yapıları* (lisans tezi, 1965), İÜ Ed. Fak., s. 12-41; Ahmet Menzi, *Adana'da Ramazanoğullarından Kalan Mimari Eserler* (lisans tezi, 1965), İÜ Ed. Fak.; Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı*, İstanbul 1973, II, 240-247; Sefa Akgül, *Tarsus Türk Mimari Eserleri* (lisans tezi, 1976), İÜ Ed. Fak.; Zahit Sun, *Tarsus Türk Mimari Eserleri* (lisans tezi, 1979), İÜ Ed. Fak.; Nusret Çam, *Ramazanoğulları Mimari Eserleri* (doktora tezi, 1979), AÜ İlahiyat Fak.; a.mlf., *Adana Ulu Camii Külliyesi*, Ankara 1988; *Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler*, Ankara 1983, I, 6-23, 32, 34-39, 55-59; Şerife Cengiz, *Adana'da Türk Mimari Eserlerinde Süslemeler* (yüksek lisans tezi, 1986), Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; a.mlf. (Özüdoğru), "Ramazanoğulları Beyliği Mimari Eserlerinde Süslemeler", *Türkler* (nşr. Hasan Celal Güzel v.dğr.), Ankara 2002, VIII, 143-155; Atanur Meriç, "Mimari Özellikleri ve Süslemeleri Açısından Adanadaki Eski Camiler ve Günümüzdeki Durumları", *II. Uluslararası Karacaoğlan-Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu, Bildiriler*, Adana 1993, s. 281-286; Yılmaz Kurt - M. Akif Erdoğan, *Çukurova Tarihine Kaynaklar IV: Adana Evkaf Defteri*, Ankara 2000, s. XIX-LXVIII; Taha Toros, "Akça Mescid ve İki Kuş", *Görüşler*, sy. 10, Adana 1938, s. 10-13; Sabih Erken, "Saklı Kalmış Mimari Anıtlarımız", *Önasya*, sy. 66, Ankara 1971, s. 10-11, 19; Ali Osman Uysal, "Adana Ulu Camii", *VD*, sy. 19 (1985), s. 277-284.

AHMET VEFA ÇOBANOĞLU

RAMAZANZÂDE MEHMED ÇELEBİ

(bk. MEHMED ÇELEBİ, Ramazanzâde).

RÂMHÜRMÜZİ

(الرامهرمزي)

Ebû Muhammed İbn Hallâd el-Hasen
b. Abdîrrahmân b. Hallâd
er-Râmhürmüzî el-Fârisî
(ö. 360/971)

Hadis usulüne dair
ilk eseri
yazdığı bilinen muhaddis.

265 (879) yılı civarında İran'ın güneybatısında Ahvaz'a bağlı Râmhürmüz'de doğdu. Dedesine nisbetle İbn Hallâd veya Hallâdî diye anıldı. Hocaları arasında babasının da yer alması onun bir ilim muhitinde yetiştiğini göstermektedir. Öğrenimine 290 (903) yılında başladı, hadis öğrenmek için Şiraz'a ve Mekke'ye gitti. Kendilerinden hadis öğrendiği 200'e yakın hocası arasında İbn Ebû Hayseme, Ahmed b. Muhammed el-Birtî, Muhammed b. Gâlib ed-Dabbî, Mûsâ b. Hârûn el-Bağdâdî, Mutayyen, Yûsuf el-Kâdî, Ebû Ca'fer İbn Ebû Şeybe, Ca'fer b. Muhammed el-Firyâbî, Abdân el-Ahvâzî, Zekeriyâ b. Yahyâ es-Sâcî gibi âlimler yer almaktadır. Sika, me'mûn, sebt, hâfız gibi ta'dîl lafızlarıyla nitelendirilen, müt-taki ve güzel ahlâklı olduğu belirtilen, kendi beldesinin merkez camisinde dersler verdiği bilinen Râmhürmüzî'nin talebeleri arasında İbn Cüme' el-Gassânî, Ebû Ali Hasan b. Ahmed b. Muhammed el-Keşşî eş-Şirâzî, İbn Merdûye gibi muhaddisler vardır. Râmhürmüzî tarih, şiir ve edebiyatla da meşgul olmakla birlikte hadis ilminde şöhret bulmuştur. Hadis usulüne dair kaleme alınan ilk eser kabul edilen *el-Muhaddisü'l-fâşıl beyne'r-râvî ve'l-vâ'îsi*, hem dirâyetü'l-hadîs hem rivayet âdâbı konusunda daha sonraki çalışmalara kaynak olmuştur.

Râmhürmüzî'nin yaşadığı dönem siyasi bölünmelerin ve tefrikaların baş gösterdiği, Abbâsî yönetimine bağlılıkları sembolik kalan bölgesel yönetimlerin hüküm sürdüğü, bu sebeple Abbâsî hilâfetinin Bağdat ve civarıyla sınırlı kaldığı bir dönemdi. Büveyhîler 326'da (938) bölgenin kontrolünü ele geçirmeden önce Râmhürmüzî Hûzistan'da kadılık yapmaktaydı. Daha sonra dönemin idarecilerine yazdığı şiirler sayesinde onlarla iyi ilişkiler kurdu. Aynı zamanda şair olan Büveyhî Veziri Mühellebî'nin 345'te (956) vezirlik görevine ta-

yini vesilesiyle şiirler yazdı; Mühellebî tarafından kendisine yeniden Hûzistan kadılığı teklif edildiye de kabul etmedi. Ayrıca Büveyhî Ebû'l-Fazl İbnü'l-Amîd ile yazışmalar yaptı ve onun Rey'e gitmesi hususundaki davetini de geri çevirdi. Râmhürmüzî, Büveyhî Hükümdarı Adudüddele ile de yazıştı; idareci ve vezirlerle olan iyi ilişkileri sayesinde fikirlerini çekinmeden onlara anlatabildi. Yâkût el-Hamevî onun bu yazışmalarından ve şiirlerinden örnekler vermiştir (*Mu'cemü'l-üdebâ*, IX, 6-16). 345 (956) veya 346 (957) yılında kendisine teklif edilen görevleri büyük ihtimalle yaşlılığı sebebiyle kabul etmeyip doğum yeri olan Râmhürmüz'e döndü ve hayatının son yıllarını burada geçirdi. Çoğunluğun kanaatine göre 360 (971) yılında burada vefat etti.

Râmhürmüzî'nin yaşadığı dönemde fikhî ve itikadî görüş ayrılıkları artmış, Râmhürmüz'de Mu'tezilî görüş güçlenmiş ve önde gelen Mu'tezile âlimlerinden Ebû Muhammed Abdullah b. Abbas er-Râmhürmüzî varisiyle burada Basra'dan sonra Mu'tezile'nin ikinci kütüphanesi kurulmuştu. Râmhürmüzî'nin sünnete karşı lâkayt davranışlarından ve hadis ehlini küçük gördüklerinden bahsettiği, dolayısıyla kitabının yazılmasına sebep olduklarını söylediği kimseler (*el-Muḥaddisü'l-fâşil*, s. 159) muhtemelen Mu'tezile mezhebi mensuplarıydı. Onun, Câhiz'in yolundan gittiği şeklindeki bir değerlendirmeye bakarak (İbnü'n-Nedîm, s. 172) Mu'tezilî olduğu iddiasını (Librande, LVII [1980], s. 4-5) mevcut eserleriyle bağdaştırmak mümkün değildir. İbnü'n-Nedîm, Râmhürmüzî'nin Câhiz'in yolunu takip ettiğini söylerken muhtemelen dirayetini, üslûbunu, erken bir dönemde çeşitli alanlarda eser vermesini ve asrının ilmi hayatına yaptığı katkıyı kastetmiştir. Öte yandan Büveyhîler ile yakın ilişkisine ve *er-Reyhâneteyn el-Hasen ve'l-Hüseyn* adlı bir kitap yazmasına bakarak onun Şîî olduğu ileri sürülmüşse de (a.g.e., LVII [1980], s. 6-7) mevcut eserlerindeki Sünnî yaklaşımı destekleyen ifadeleri bu iddiayı geçersiz kılmaktadır.

Eserleri. 1. *el-Muḥaddisü'l-fâşil** *beyne'r-râvî ve'l-vâ'î*. Hadis usulüne dair yirmi iki meseleye yer veren eser hadis ilminin bütün konularını içermemekte, daha önceki âlimlerin belirli konulara dair uygulamalarına yer vermektedir. Kitabı Muhammed Accâc el-Hatîb yayımlamıştır (Beyrut 1391/1971, 1404/1984). 2. *Emsâlü'l-hadîş*. Râmhürmüzî'nin hadislerde geçen ve'd-vaîd, helâl-haram, iman-küfür gibi konularda emsale benzer 140 meseli yedi cüz

halinde toplayıp âyet, hadis ve şiirlerle şerhettiği bir çalışmadır. Eser Abdülalî Abdülhamîd el-A'zamî (Haydarâbâd 1388; Bombay 1404/1983), Ahmed Abdülfettâh Temmâm (Beyrut 1409/1988; *Emsâlü'l-hadîşü'l-merviyye 'anı'n-Nebiyi şallallahü 'aleyhi vesellem*) ve Emetülkerîm el-Kureşîyye (Bonn 1959; Haydarâbâd 1388/1968; İstanbul, ts.) tarafından neşredilmiştir. Rıdvân el-Hasan eseri yüksek lisans tezi olarak tahkik etmiştir (Câmiatü Dimaşk). İbn Hacer el-Askalânî, müellifin *Hadîşü (Fevâ'idü) Ebi Bekr İbn Hallâd* adlı eserinin birinci ve ikinci cüzlerini çeşitli hocalarından okuduğunu belirtmektedir (*el-Mecma'u'l-mü'esses*, II, 401). Müellifin ayrıca muhtemelen rivayet ettiği hadisleri ihtiva eden bir mûsne'di bulunduğu anlaşılmaktadır. Kaynaklarda adı geçen diğer eserleri de şunlardır: *Kitâbü Edebi'l-mevâ'id*, *Kitâbü Edebi'n-nâṭık*, *Kitâbü'l-Felek fî muḥtârî'l-aḥbâr ve'l-eş'âr*, *Kitâbü'l-İlel fî muḥtârî'l-aḥbâr*, *Kitâbü İmâmi't-tenzil fî 'ilmi'l-Kur'an*, *Kitâbü'l-Menâhil ve'l-a'tân ve'l-ḥanîn ile'l-evṭân*, *Kitâbü Mübâşatati'l-vüzerâ*, *Kitâbü'n-Nevâdir ve's-şevârid*, *Kitâbü Rabî'l-müteyyem fî aḥbârî'l-uşşâk*, *Kitâbü'r-Risâ (Merâşî) ve't-te'âzî*, *Kitâbü'r-Reyhâneteyn el-Hasen ve'l-Hüseyn radiya'llâhu 'anhümâ*, *Kitâbü Risâleti's-sefer*, *Kitâbü's-Şeyb ve's-şebâb*.

BİBLİYOGRAFYA :

Râmhürmüzî, *el-Muḥaddisü'l-fâşil* (nşr. M. Accâc el-Hatîb), Beyrut 1391/1971, neşreden giriş, s. 9-25; a.mlf., *Emsâlü'l-hadîş* (nşr. Abdülalî Abdülhamîd el-A'zamî), Bombay 1404/1983, Muktedâ Hasan Yâsin'in girişi, s. s-r; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist* (Tecdüdd), s. 172; Sem'ânî, *el-Ensâb*, VI, 52-53; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdebâ*, IX, 5-17; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XVI, 73-75; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, III, 905-907; İbn Hacer, *el-Mecma'u'l-mü'esses li'l-mu'cemi'l-müfehres* (nşr. Yûsuf Abdurrahman el-Mar'âşî), Beyrut 1415/1994, II, 397-398, 401; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1121, 1612, 1683; G. H. A. Juynboll, *Muslim Tradition*, Cambridge 1983, s. 29, 47, 66, 135, 141; a.mlf., "al-Râmahurmuzi", *El* (İng.), VIII, 420-421; Kays Âl-i Kays, *el-İrânîyyûn*, II/2, s. 416-421; İzzet Tosun, *Dirâyetü'l-hadis ilminin Doğuşu ve el-Muḥaddisü'l-fâşil* (yüksek lisans tezi, 1986), UÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, s. 81-91; Ali Halîl Mustafa Ebû'l-Ayneyn, "el-İhtimâmâtü't-terbeviyye 'inde İbn Hallâd er-Râmhürmüzî", *Min a'lâmi't-terbiyyeti'l-Arabîyyeti'l-İslâmiyye*, Riyad 1409/1988, II, 27-62; Cezzâr, *Medâhilü'l-mü'ellifin*, I, 530-531; İsmail L. Çakan, *Hadis Edebiyatı*, İstanbul 2003, s. 216; L. Librande, "A Reconsideration of Ibn Khallad's Place in the Buwayhid Lands", *Isl*, LVII (1980), s. 3-8; A. Âsaf Fikret, "İbn Hallâd Râmhürmüzî", *DMBİ*, III, 440-441; M. Yaşar Kandemir, "Mesel", *DİA*, XXIX, 298.

İBRAHİM HATİBOĞLU

RÂMÎ

(رامی)

Şerefüddin Hasen
b. Muhammed-i Râmî-i Tebrizî
(ö. 795/1393 [?])

İranlı şair ve edip.

Hayatına dair yeterli bilgi yoktur. Yaşadığı dönem hakkında eserlerini takdim ettiği, şiirlerinde övdüğü veya andığı şahsiyetler sayesinde fikir edinilmektedir. *Enîsü'l-uşşâk* ve *Ḥakâ'iku'l-hadâ'ik*'i Celâ-yirîler'den Sultan I. Üveys Bahâdır (1356-1374) adına kaleme almıştır. Onunla ilgili en eski kaynak olan Devletşah'ın *Tezki-retü's-su'arâ*'nda Muzafferîler'den Şah Mansûr zamanında (1387-1393) Irak ve Azerbaycan melikü's-suarâsı olduğu belirtilmektedir. *Enîsü'l-uşşâk*'ta hocası olarak Hasan b. Mahmûd-i Kâşî'nin (ö. 710/1310) adını vermesinden hareketle bu zatın vefatı sırasında ona öğrenci olabilecek yaşta bulunduğu ve dolayısıyla altmış-altmış beş yaşlarında iken Sultan Üveys'in çevresinde, daha ileri yaşlarda da Şah Sücâ'nin (1375-1384) sarayında yer edindiği düşünülebilir. Son dönem kaynaklarında Râmî'nin vefat tarihi olarak kaydedilen 795 (1393) yılı Devletşah'ın tezkiresinde Şah Mansûr için verilmiştir ve şairin vefat tarihiyle doğrudan bir ilgisi yoktur. Şairin bu tarihe kadar hayatta bulunup bulunmadığı da bilinmemektedir. Râmî'nin eserlerinde örnek olarak aktardığı beyitlerden, aynı yıllarda yaşayan ve özellikle Sultan Üveys'in çevresinde yer alan Selmân-ı Sâvecî (ö. 778/1376) gibi birçok şairle bir arada bulunduğu anlaşılmaktadır. Kâtib Çelebi'nin *Enîsü'l-uşşâk*'ın 826'da (1423) ve Reşîdüddin Vatvât'ın eserinden bahsederken *Şekâ'iku'l-hadâ'ik* adıyla kaydettiği *Ḥadâ'iku'l-hakâ'ik*'in 878'de (1473) yazıldığını belirtmesi yukarıdaki tarihlerle hiçbir şekilde uyumamaktadır. Şemseddin Sâmî'nin *Enîsü'l-uşşâk* için telif tarihi olarak verdiği 831 (1428) yılı da yanlış bir nakilden ibarettir. Şiirlerinde "Şeref" ve "Râmî" mahlaslarını kullanan Şerefeddin Hasan edebî sanatlar ve mazmunlarla ilgili eserleriyle ün kazanmıştır. Râmî, dönemindeki diğer şairler gibi edebî sanatların belirli şekillerde uygulandığı masnû ve güçlü kasideler yazmaya özen göstermiştir.

Eserleri. 1. *Enîsü'l-uşşâk*. Farsça'da kendi alanında ilk çalışma olup bir mukaddime, on dokuz bab ve bir tetimmeden oluşan eserde her bölüm "mûy", "cebîn", "ebrû", "çeşm" ve "müjgân" gibi sevgilinin bir organı için kullanılan kelimeleri,